

uygun şekilde güçlüsü, uşşak dördlüsü ile rast beşlisinin ek yerindeki nevâ perdesi

olup bu perde üzerinde karakteristik yarım karar yapılır.

Genel olarak lirik, dinî-tasavvufî bir karakter taşıyan nevâ makamının nota yazımında donanımına si için koma bemo-lü, fa için bakiye diyezi yazılır, gerekli de-ğişiklikler eser içerisinde gösterilir. Makamın yedeni rast (sol) perdesidir. Nevâ ma-kamı daha çok inici - çıkıcı bir karakterde olduğundan genişlemesi tiz taraftan yapılmıştır. Bu genişleme, nevâ perdesi üzerin-de bulunan rast beşlisine muhayyer per-desinde bir büselik dördlüsü ilâvesiyle olur. Makam seyrinde en çok tercih edilen bu genişleme sonucunda nevâ üzerinde bir acemli rast dizisi teşekkül eder.

Bu genişlemenin dışında gerektiği tak-dirdirde yerindeki uşşak dördlüsünün simet-rik olarak tiz durak muhayyer perdesi üze-rine göçürülmesiyle ikinci çeşit bir geniş-leme de yapılabilir. Simetrik göçürme ile yapılan bu çeşit genişleme sonucu tiz ta-rafta herhangi bir yeni dizi oluşmaz. An-cak her iki şekil genişleme de muhayyer perdesinde asma kalış yapılamayacağını hatırlatmak gerekir.

Nevâ makamı asma karar bakımından zengindir. Rast makamında, yerindeki rast beşlisinin üçüncü derecesi olan segâh per-desinde segâh çeşnili bir asma kararın yer aldığı bilinmektedir (bk. RAST). Nevâ ma-kamında da nevâ perdesi üzerinde bir rast beşlisi yer almaktadır. Bu beşlinin, yerin-deki rastın üçüncü derecesi olan segâha tekabül eden sesi eviç perdesidir. Bu se-

getirilmiştir. Eserde Hanefî mezhebinde muteber kabul edilen kaynakların yanı sıra daha sonra tedvin edilen fetva mecmualarından da yararlanılmıştır. İçerdiği fetvalara dayanak teşkil eden fıkıh kitaplarındaki Arapça ibarelere (nukûl) alındıkları eserlerin ismiyle birlikte yer verilmiştir. Sade bir Osmanî Türkçesiyle kaleme alınan *Netîcetü'l-fetâvâ* güvenilir bir başvuru kaynağı olarak kabul görmüş ve kısa zamanda şöhret kazanmıştır. Nitelikli Fetvahâne'de müsevvid olarak çalışan Osman Zihni Efendi, istinsah ettiği bir nüshayı aynı görevi yapan diğer arkadaşlarının faydalanması için oraya vakfetmiştir (*Netîcetü'l-fetâvâ*, vr. 1^b). Çeşmizâde Mehmed Hâlis Efendi de şer'î meselelerin cevabına ulaşmada kolaylık sağlamak üzere muteber saydığı altı kitabı özetleyip hazırladığı ve sütunlar halinde kaydettiği *Hulâsatü'l-ecvibe* adlı eserinde ilk sütunu *Netîcetü'l-fetâvâ*'ya ayırmıştır. Diğer eserler, Zeynüddin İbn Nüceym, Çatalcalı Ali Efendi, Seyyid Feyzullah Efendi ve Menteşzâde Abdürrahim Efendi'nin *el-Fetâvâ*'ları ile Yenişehirli Abdullah Efendi'nin *Behcetü'l-fetâvâ*'sıdır (*Hulâsatü'l-ecvibe*, I, 3). *Netîcetü'l-fetâvâ*, Dürrizâde Mehmed Ârif Efendi'nin altı yılı aşkın bir süre yürüttüğü şeyhülislâmlık görevi sırasında Fetvahâne'ye sorulan sorulara verdiği cevaplardan oluştuğu için eserde devrin dinî, kültürel ve sosyal hayatını ilgilendiren konular ön plana çıkmış ve kitabın itibar kazanmasında muhtemelen bu husus etkili olmuştur. Dürrizâde'den önceki bazı şeyhülislâmların fetvalarını da ihtiva etmesi ve meşihat makamının onayı sebebiyle resmî bir

niteliğinin bulunması eserin değerini artıran özellikler olmalıdır. *Netîcetü'l-fetâvâ*, Gedizli Mehmed Efendi'nin eklediği Arapça nukûl ile birlikte 1237 (1822) ve 1265 (1849) yıllarında İstanbul'da yayımlanmış olup matbaanın kurulmasından sonra basılan ilk fıkıh kitabıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dürrizâde Mehmed Ârif Efendi, *Netîcetü'l-fetâvâ*, İstanbul 1265, Gedizli Mehmed Efendi'nin girişi, s. 2; a.e., İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi, nr. 338, vr. 1^b-2^a; Çeşmizâde Mehmed Hâlis Efendi, *Hulâsatü'l-ecvibe*, İstanbul 1325, I, 3; Özge, *Katalog*, III, 1320; Hilmar Krüger, *Fetwa und Siyar*, Wiesbaden 1978, s. 80-81; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 144-145; J. R. Walsh, "Dürrizâde", *EP* (Ing.), II, 630.

SAFFET KÖSE

NEÛZÜBİLLÂH

(bk. İSTİÂZE).

**NEVÂ
(نوا)**

Türk müsisinde basit makamlardan biri.

Türk müsisinin kimin tarafından oluşturulduğu bilinmeyen eski makamlarındandır. Dügâh perdesinde karar veren bir makam olduğundan bu perde üzerinde kurulu olan dizisi, yerinde bir uşşak dördlüsüne nevâ perdesinde bir rast beşlisinin eklenmesiyle meydana gelmiştir. Basit makamların güçlülerinin diziyi meydana getiren çeşnilerin ek yerinde olması kuralına

Nevâ
makamı
sevir
örneği

bepile nevâ seyrinde eviç perdesinde segâh çeşnisiyle asma karar yapılır. Bu durumda bakiye diyezli "mi" (acem) perdesi de yeden olarak kullanılır. Güçlü nevâ perdesinde rast çeşnisiyle karakteristik yarım karar yapıldıktan sonra aynı perdede eviç yerine acem perdesi kullanılarak inilirse bûselik çeşnili asma veya yarım karar da yapılabilir. Gerek rastın gerekse bûseliğin yedeni yarım seslidir. Nevâ perdesinde bu çeşnilerle kalış yapılırken bakiye diyezli "do" (nim hicaz perdesi) yeden olarak kullanılabilir. Hatta bazan nevâ perdesi nim hicazla alt oya da yapılabilir. Ancak nevâ makamında nim hicaz perdesinin belirtilen şekilde kullanılmasının doğru olmadığı da söylenmektedir. Bunların dışında segâhta segâhlı, rastta rastlı, eviç yerine acem perdesi kullanılarak yapılan inişlerde çârgâhta çârgâhlı asma kararlar yapılabilir.

Nevâ makamının seyrine güçlü civarından başlanır. Bu perdenin iki tarafında diziyi meydana getiren çeşnilerde karışık gezinildikten sonra güçlü perdesinde rastlı, nâdiren bûselik çeşnili yarım karar yapılır. Bu arada gerekli yerlerde asma kararların belirtilmesinin ardından yine karışık gezinilip genişlemiş bölgede de dolaşıldıktan sonra ana diziyile inilip düğâh perdesinde uşşak çeşnili tam karar yapılır. Nevâ makamının icrasından sonra yerinde bûselik beşli veya dizisiyle karar verilirse nevâ - bûselik, kürdî dörtlüsü veya dizisiyle karar verilirse nevâ - kürdî makamları oluşur.

Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin darb-ı fetih, Zeki Mehmed Ağa ile Tanbûrî Cemil Bey'in devr-i kebîr usulündeki peşrevleri; II. Gazi Giray Han'ın aksak semâi usulündeki saz semâisi; İtrî'nin, "Gülbün-i iş mîdemed sâki-i gül'izâr kû?" mısraıyla başlayan nîm - sakil, değişmeli kâr; Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin muhammes usulünde, "Zeyn eden bâğ-ı cihânî gül müdür bül-bül müdür" mısraıyla başlayan bestesi; Kadri Efendi'nin, "Sevdi bu gönül seni, yaman eylemedi" mısraıyla başlayan aksak semâisi; Şerif İçli'nin, "Birlikte bu akşam çikalım seyre civânım" mısraıyla başlayan yürük semâisi; Tanbûrî Mustafa Çavuş'un aksak usulünde, "Muntazırım teşrifine, ref-

târ ile revişine"; Zekâi Dede'nin yürük semâi usulünde, "Yine bağlandı dil bir nev-nihâle" mısraıyla başlayan şarkılarıyla Hâfiz Post'un, "Vakt-i seherde açıla perde" ve Muallim İsmâil Hakkı Bey'in, "Bir tahta yaratmışsın" mısraıyla başlayan sofyân ilâhileri, Zekâi Dede'nin, "Rabbünallâhüllezi lâ ilâhe illâ hû" mısraıyla başlayan sofyân şuşulü bu makamın en güzel örneklerindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbâkî Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 10^b, 14^b, 45^b; Hâşim Bey, *Musikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 30; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Musikî*, İstanbul 1321, s. 98; Subhi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 105-111; IV, 220-221; Özkan, *TMNKI*, s. 168-171; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 51, 130.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

NEVÂBÎT

(bk. NÂBİTE).

NEVÂCÎ

(النواجي)

Şemsüddîn Muhammed b. Hasen b. Ali b. Osmân en-Nevâcî el-Kâhîrî (ö. 859/1455)

Antolojileriyle tanınan
Mısırlı âlim ve şair.

Muhtemelen 788 (1386) yılında, Nil deltasındaki Mahalletülkübrâ şehrine bağlı Garbiye kasabasının Nevâc köyünde doğdu. Şemseddin Muhammed b. Ali ez-Zerâtîni ve İbnü'l-Cezerî'den kıraat dersleri aldı. Burhâneddin el-Beycürî ve Muhammed b. Abdüddâim el-Birmâvî'den fikh, İzzeddin İbn Cemâa, Sibt İbn Hişâm, İbnü'd-De-mâmîni ve Bisâtî'den nahiv ve akfî ilimler tahsil etti. İbn Hacer el-Askalânî, Zeynüddin el-İrâkî gibi âlimlerden hadis okudu. Hocaları arasında *Hayâtü'l-hayevân* sahibi Demîrî de yer alır. Sonraları aleyhinde *el-Hücce fi serikâti İbn Hicce* adıyla bir eser yazdığı İbn Hicce el-Hamevî de onun

dostlarındandı. Nevâcî, Kahire'nin Hüsey-niyye ve Cemâliyye medereselerinde hadis müderrisliği yaptı. İbn Tağrîberdî, Şemseddin es-Sehâvî gibi birçok âlim kendisinden istifade etti. Süfî çevreleriyle yakın ilişkisi bulunan Nevâcî, başta Dimyat ve İskenderiye olmak üzere Mısır'ın bazı şehirlerine seyahatler yaptı, Mahalletülkübrâ şehrine sık sık gidip geldi. İlki 820 (1417), ikincisi 833 (1430) yılında olmak üzere iki defa hacca gitti. Kaynakların çoğuna göre 859'da (1455) Kahire'de vefat etti.

Gerileme devri edebiyatının önde gelen temsilcilerinden kabul edilen Nevâcî gele-neğe uyarak meşhur kitaplar üzerine şerh ve hâşiyeler yazmış, belâgat ve şiir sanatı hakkında muhtelif eserler telif etmiştir. Aynı zamanda "şâirü'l-vakt" unvanıyla nitelenen Nevâcî uzun soluklu kasideleri sayesinde yüksek memurlar sınıfına dahil olmuş ve sanat hâmileleri tarafından ödüllendirilmiştir. Kendisine iyilikte bulunanların zevkine uyarak o devrin yüksek tabakasında revaçta olan konularla ilgili birçok şiir mecmuası meydana getirmiştir. Ancak bu şiirlerin bir kısmı kaba aşk şiirleri çerçevesine giriyordu. Bunların en tanınmış *Halbetü'l-kümeyt* adlı antolojisidir. Nevâcî, hatta da dikkatleri üzerine çekmiş ve özellikle "mensûb" adı verilen yazı çeşidinde şöhret kazanmış, kendi el yazısı ile yazdığı eserlerinin birkaçı zamanımıza ulaşmıştır.

Eserleri. 1. *Halbetü'l-kümeyt fi'l-edeb ve'n-nevâdiri'l-müte'allika bi'l-hamriyyât*. Nevâcî'nin en meşhur eseri olup şarap ve şarap meclisleriyle içki âlemlerinde mûsikînin yeri vb. konularda yazılmış şiirleri ve anekdotları içeren bir antolojidir. Önceleri *el-Hubûr ve's-sürûr fi vaşfi'l-humûr* adını taşıyan eser yirmi beş bölümle şarap aleyhindeki bir hâtmeden ibarettir. Kitap şiddetli hücumlara uğramasına rağmen büyük rağbet görmüş ve önemli etkiler yapmıştır. İlk defa M. Abdurrahman Kutta el-Adevî ve Nasr el-Hürî'nin tashihleriyle yayımlanan (Bulak 1276/1859) eserin baskıları sonraki yıllarda da sürmüştür (Beyrut 1873; Kahire 1299/1881; nşr. Abdülkâdir Allâm, Kahire 1357/1938; Kahire 1998). 2. *Mukaddime fi şindâti'n-nazm ve'n-neşr* (nşr. Muhammed b. Abdülkerîm, Beyrut 1971). 3. *Ukûdü'l-le'âl fi'l-müveşşehât ve'l-ezcâl* (nşr. Abdülatîf eş-Şihâbî, Bağdad 1982; nşr. Ahmed Muhammed Atâ, Kahire 1420/1999). Eserde Endülüs ve Mağrib müveşşah ve zecelleriyle bunlara Doğu şairlerinin yazdığı bazı nazîrelere yer verilmiştir. 4. *el-Fevâ'idü'l-ilmîyye fi funûn mine'l-u-*